

مسائل

مستحباته پزشکی ۱/

تلقیح، فسخ نکاح، کالبدشکافی، سقط جنین، پیوند اعضا

تهیه و تحقیق: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی

بوستان کتاب
۱۳۸۶

مسائل مستحدثه پزشکی / ۱

تلفیح، نسخ نکاح، کالبد شکافی، سقط جنین، پیوند اعضا

• تهیه و تحقیق: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی

• ناشر: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

• چاپ و صحافی: چاپخانه مؤسسه بوستان کتاب • نوبت چاپ: دوم / ۱۳۸۶

• شمارگان: ۲۰۰۰ • بها: ۴۲۰۰ تومان

تمامی حقوق © محفوظ است

printed in the Islamic Republic of Iran

✓ دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا (صفائیه)، ص پ ۹۱۷، تلفن: ۷۷۴۲۱۵۵-۷، شماره: ۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۷۷۴۳۲۲۶

✓ فروشگاه مرکزی: قم، چهار راه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷۰ ناشر)

✓ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان فلسطین جنوبی، دست چپ کوچه دوم (پشت)، تلفن: ۶۶۴۶۰۷۳۵

✓ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان رضوی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲

✓ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهارراه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۲۲۲۰۳۷۰

✓ فروشگاه شماره ۵: اصفهان، میدان انقلاب، جنب سینما ساحل، تلفن: ۲۲۲۱۷۱۲

✓ نمایندگی های فروش کتاب مؤسسه در داخل و خارج کشور (ضمیمه برگه نظر خواهی آثار تهای کتاب)

پست الکترونیک: E-mail: info@bustaneketab.com

دریافت پیام کوتاه (SMS) فعلا با حروف لاتین: ۱۰۰۰۲۱۵۵

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت:

<http://www.bustaneketab.com>

با قدر دانی از تمام همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند از جمله:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: جواد آهنگر • ویراستاران: ابوالفضل طریقه دار و محمد تقویان • کنترل و ویرایش: مسلم سلگی • استخراج فهرست ها: عبدالهادی اشرفی • چکیده انگلیسی: اصغر سلطانی، عبدالحمید مطوریان • چکیده عربی: سهیله خائفی • فیه: مصطفی محفوظی • اصلاحات حروف نگاری: مژگان فرمانی، مریم ونکی، احمد محمدی فرد و احمد اشعلی
 - صفحه آرایی: حسین محمدی و احمد مؤتمنی • نمونه خوانی: علی میری، بیژن سهرابی، ابراهیم غلامین، سید رضا هدایتی، ابوالحسن مسیب نژاد، جلیل حبیبی و سید علی قائمی • کنترل نمونه خوانی: ولی قربانی • کنترل فنی صفحه آرایی: سید رضا محمدی
 - نظارت و کنترل: عبدالهادی اشرفی • طراح جلد: حسن محمودی • آماده سازی: حسین محمدی • سفارشات چاپ: علی علیزاده و امیر حسین مقدم منش • امود چاپ: سید رضا محمدی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی.
 - رئیس مؤسسه
- سید محمد کاظم شمس

فهرست

۱۵	دیباچه
(محمد حسن ربانی)	بررسی برخی از مباحث تلقیح
۲۱	مقدمه
۲۲	فصل اول: تلقیح؛ بررسی وازگانی و طرح دیدگاه‌های فقیهان
۲۲	پیشینه تلقیح
۲۳	تلقیح از نظر لغت
۲۵	آرای فقیهان درباره تلقیح
۲۶	نظریه اول
۳۰	نظریه دوم
۳۰	نظریه سوم
۳۱	تأسیس اصل
۳۸	انواع آبستنی‌های مصنوعی
۴۰	فصل دوم: صورت‌های مهم تلقیح
۴۰	صورت اول

- ۴۵..... دلیل دیگر بر جواز تلقیح.....
- ۴۷..... فرزند و احکام او.....
- ۵۵..... صورت دوم.....
- ۵۶..... آیه‌ها.....
- ۵۸..... روایت‌ها.....
- ۶۱..... فقه الحدیث.....
- ۶۳..... رجال حدیث.....
- ۶۸..... غریب الحدیث.....
- ۶۹..... دلالت روایت.....
- ۷۱..... روایات دال بر حکمت حرمت زنا.....
- ۷۴..... مناقشه در ادله تحریم.....
- ۷۴..... الف) آیات.....
- ۷۶..... ب) روایات.....
- ۸۰..... حکم فرزند در صورت دوم.....
- ۸۷..... قاعده فراش.....
- ۸۹..... ۱. بحث سندی.....
- ۹۴..... ۲. فقه الحدیث.....
- ۹۸..... ۳. ترکیب نحوی.....
- ۱۰۱..... نکته دیگر.....
- ۱۰۵..... اختلاف در سبب تحقق فراش.....
- ۱۰۷..... صورت سوم.....
- ۱۱۳..... دومین نوع تلقیح و صورت‌های گوناگون آن.....
- ۱۱۳..... صورت چهارم.....
- ۱۱۴..... صورت پنجم.....

۱۱۶	صورت ششم
۱۱۹	صورت هفتم
۱۲۰	حکم فقهی بچه‌های آزمایشگاهی
۱۲۵	حکم ارث در فرض‌های سابق

احکام فقهی فسخ نکاح با امراض مسری (محمد حسن ربانی)

۱۳۵	مقدمه
۱۳۶	تعریف فسخ
۱۳۸	فرق‌های طلاق با فسخ
۱۴۱	فسخ و انفساخ
۱۴۳	فرق فسخ با بطلان عقد
۱۴۴	اسباب فسخ نکاح از نگاه فقیهان
۱۴۸	ادله جواز فسخ نکاح
۱۶۲	معنای رد

نگاهی به مبانی فقهی کالبد شکافی (سید حسین شریفی)

۱۷۲	تعریف و تاریخچه تشریح
۱۷۳	تشریح در نگاه فقهی
۱۷۴	حکم تشریح به لحاظ عنوان اولی
۱۷۶	۱. حرمت مثله
۱۷۷	نقد دلیل
۱۷۸	۲. وجوب دیه
۱۷۹	نقد دلیل
۱۸۰	۳. فوریت کفن و دفن

۱۸۲ نقد دلیل
۱۸۳ ۴. هتک حرمت (مهم ترین علت حرمت کالبدشکافی)
۱۸۳ نقد دلیل
۱۸۴ الف- حرمت انسان یا حرمت مسلمان
۱۸۸ حرمت مشکوک الإسلام و مجرمان
۱۹۴ ب) کالبد شکافی و هتک حرمت
۱۹۶ کالبد شکافی و ضرورت‌ها
۲۰۲ وصیت به کالبد شکافی
۲۰۴ بررسی حالت نخست
۲۰۶ بررسی حالت دوم
۲۰۷ حکم دیه در کالبد شکافی
۲۱۵ خرید و فروش جسد در کالبدشکافی
۲۱۵ ۱. عدم مالیت
۲۱۶ ۲. نجاست جسد
۲۱۷ ۳. حرمت میت
۲۱۸ ۴. اهانت
۲۱۸ سخن آخر
..... احکام فقهی سقط جنین و کنترل موالید (محمد رضا رجایی)	
۲۲۳ مقدمه
۲۲۵ معنای لغوی واژه سقط جنین
۲۲۵ واژه جنین
۲۲۶ مراحل جنین
۲۲۷ مرحله شکل‌گیری انسان

- ۲۳۸ ادله عامه بر حرمت سقط جنین
- ۲۳۰ بررسی ادله یاد شده
- ۲۳۱ ادله خاصه بر حرمت سقط (نظریه قدما)
- ۲۳۳ نظریه شیخ طوسی درباره سقط جنین
- ۲۳۳ نظریه اهل سنت در مورد سقط جنین
- ۲۳۴ ادله حرمت سقط جنین
- ۲۳۴ ۱. وجوب دیه
- ۲۳۵ ۲. ممنوع بودن مادر از گرفتن دیه
- ۲۳۶ حرمت سقط جنین از نظر متأخران
- ۲۳۷ عوارض سقط جنین از نظر پزشکی
- ۲۳۷ قسم نامه پزشکان و سقط جنین
- ۲۳۸ موارد مجاز سقط جنین در دنیا
- ۲۳۸ بررسی موارد سقط جنین در اسلام
- ۲۴۰ نظر صاحب جواهر و عروة الوثقی در مورد سقط درمائی
- ۲۴۰ نتیجه گیری از بحث سقط درمائی
- ۲۴۱ حرج شدید در حمل
- ۲۴۱ نظر آیه الله مکارم شیرازی
- ۲۴۲ توضیح درباره قاعده لا حرج
- ۲۴۲ ۱. تنگنا
- ۲۴۲ ۲. گناه
- ۲۴۳ ۳. مشقت
- ۲۴۳ انعقاد نطفه از زنا
- ۲۴۴ نقصان ذاتی ولد الزنا
- ۲۴۵ نتیجه گیری از ادله حرمت سقط جنین

- ۲۴۷..... فروع بحث سقط جنین
- ۲۴۷..... ۱. تحدید نسل از نظر اسلام
- ۲۴۷..... آیاتی کہ نسبت بہ اہل و اولاد تحذیر می کند
- ۲۴۸..... تحقیق درباره قلت عیال
- ۲۴۹..... ۲. راہهای پیش گیری و موارد جواز جلوگیری از انعقاد نطفہ
- ۲۵۲..... نقد و بررسی موارد جلوگیری از انعقاد نطفہ
- ۲۵۳..... بہترین روش جلوگیری
- ۲۵۴..... ۳. رفع کمبودها و نواقص بر اثر ازدیاد جمعیت
- ۲۵۴..... راہ تکمیل کمبودها از نظر قرآن و روایات
- ۲۵۵..... الف) تلاش
- ۲۵۵..... ب) پرهیز از گناہ بہ خصوص تقوای جامعہ
- ۲۵۶..... ج) ارتباط استغفار با عمران و آبادی شهرها
- ۲۵۷..... خاتمہ

پیوند اعضا و احکام و نظریہ‌ها درباره آن

(عباس تبریزیان؛ ترجمہ: سید ہادی حسینی)

- ۲۶۳..... مقدمہ
- ۲۶۳..... معنای رُزَع (پیوند) در لغت
- ۲۶۴..... معنای نیت
- ۲۶۶..... معنای عضو
- ۲۶۸..... تعریف پیوند اعضا
- ۲۶۹..... مقدمہ اول: حقیقت دارو و درمان
- ۲۷۵..... مقدمہ دوم: تعیین اصل در مسئلہ طب و درمان
- ۲۷۶..... احتمال اول (توقیفی بودن درمان)

۲۷۹	احتمال دوم (علم قطعی پزشک به درمان)
۲۸۱	احتمال سوم (طبابت براساس گمان یا احتمال)
۲۸۲	مسئله اول (درمان با احتمال ضرر)
۲۸۳	دلایل جواز و اذن
۲۸۶	مسئله دوم
۲۸۶	احتمال چهارم و پنجم
۲۹۱	مقدمه سوم: بحث اضطرار و بررسی معنای لغوی آن
۲۹۳	معنای اصطلاحی اضطرار
۲۹۶	موارد استعمال کلمه اضطرار
۲۹۶	۱. بی‌اختیاری و ناچاری
۲۹۷	۲. علم و فطرت
۲۹۷	۳. بیمِ هلاک
۲۹۸	۴. وجوب شرعی
۲۹۹	۵. گرسنگی و نیاز به غذا
۲۹۹	۶. ضعف و قوام بدن
۳۰۰	۷. سرما و نیاز به پوشاک و بی‌کفشی
۳۰۰	۸. اثبات حق و به پا داشتن عدل؛
۳۰۰	۹. جهل و نیاز به علم؛
۳۰۰	۱۰. نیاز به ازدواج و دفع شهوت؛
۳۰۰	۱۱. مستحب و مکروه؛
۳۰۰	۱۲. معیشت و زندگی؛
۳۰۰	۱۳. بیماری و درد
۳۰۱	الف) بیم هلاک
۳۰۱	ب) ترس از بیماری

- ۳۰۲ حکم اضطرار
- ۳۰۳ الف) قرآن
- ۳۰۳ ب) سنت
- ۳۰۶ اشکال و جواب
- ۳۱۰ مقدمه چهارم: حقیقت مرگ و سکنه مغزی
- ۳۱۲ اقسام پیوند
- ۳۱۲ قسم اول و دوم (پیوند عضو انسان یا حیوان)
- ۳۱۴ قسم سوم
- ۳۱۵ دلایل حفظ نفس
- ۳۱۵ آیات قرآن
- ۳۱۶ روایات
- ۳۱۶ مسئله اول
- ۳۱۹ الف) ایثار
- ۳۲۱ ب) تزاحم
- ۳۲۸ دلایل وجوب حفظ نفس مؤمن
- ۳۳۳ حکم دبه و قصاص
- ۳۳۳ اهدای عضو در صورتی که گیرنده افضل از دهنده باشد
- ۳۳۵ درآوردن عضو کسی که مهدورالدم است
- ۳۳۷ حکم مهدورالدم به غیر قصاص
- ۳۳۸ حکم قطع عضو از زنده در صورتی که به مرگ او نینجامد
- ۳۴۰ اعضای رئیسی (اصلی) و غیر رئیسی (فرعی)
- ۳۴۷ ادله جواز دلایل جواز اموری است:
- ۳۴۷ ۱. آیه ایثار
- ۳۵۵ حکم گرفتن مال در برابر دادن عضو

۳۵۶ حکم فروش عضو
۳۵۸ حکم اهدای عضو غیر رئیس (فرعی)
۳۶۱ قطع عضو میت و پیوند آن در بدن انسان زنده
۳۶۳ ادله حرمت
۳۶۶ بررسی ادله حرمت
۳۷۰ ادله جواز
۳۷۳ گرفتن عضویت در صورت اضطرار و عدم توقف حیات انسان بر آن
۳۸۲ اعانه بر مرگ
۳۸۸ پیوند بیضه
۳۸۹ پیوند پوست
۳۹۰ سخن پایانی

نمایه

۳۹۵ آیات
۳۹۷ روایات
۴۰۱ معصومان <small>علیهم السلام</small>
۴۰۳ اصطلاحات
۴۰۹ اعلام

دیباچه

عصری که در آن به سر می‌بریم سخت مقهور علوم و فن‌آوری‌هایی است که پیریز تمدن، فرهنگ و معادلات نوینی شده است، تمدنی که با زایش تحولات چشمگیر علمی و فنی در تمامی عرصه‌ها و قلمروها، افزون بر ایجاد فرآورده‌ها و دستاوردهای نوپیدا، مسائل و نگاه‌های تازه‌ای نیز در حوزه‌های مختلف معرفتی به وجود آورده است. نتایج این پیشرفت‌های علمی، گرچه زندگی بشر امروز را دلپذیر و آسان‌تر نموده و توان‌مندی‌های شگرفی را به او بخشیده، اما لطماتی را نیز به ساحت‌های مختلف او، جامعه و محیط زیست وارد آورده و در کنار خود با ظهور عقاید و اندیشه‌های مختلف، چالش‌های جدیدی را فراروی اندیشمندان گشوده و حتی نگاه‌های تازه‌ای نسبت به دین و معارف دینی به وجود آورده است. این نگاه‌ها و برداشت‌ها که عمدتاً نیز از سر غرض‌ورزی نبوده و صرفاً در فرآیند تحولات علمی و فرهنگی رُخ نموده‌اند، گاه با ظواهر و احکام دینی در تعارض‌اند و گاه هم بنیادهای دینی را نشانه می‌روند، به گونه‌ای که انسان معاصر، ممکن است در اصل نیاز خود به دین هم دچار تردید گردد.

این خطر، همه ادیان الهی را تهدید می‌کند و عالمان آنها را به رویارویی فرا می‌خواند. در قلمرو فرهنگ اسلامی نیز به ویژه در سدهٔ اخیر، عالمان مسلمان، بخشی از توان خود را مبدول هم‌آوردی با این نوع موضوعات چه در حوزه باورها و هنجارها و چه در حوزهٔ احکام و دستورالعمل‌ها نموده‌اند.

پاسخ‌گویی به مسائل مستحدثه و نوپیدا، گرچه در اعصار مختلف در میان فقیهان، امری رایج بوده، اما در سده گذشته، با گسترش علوم و تحولات فرهنگی، صنعتی، اجتماعی و ... شدت می‌یابد.

یکی از حوزه‌های مرتبط با مسائل نوپیدا حوزه مسائل پزشکی است که به مانند دیگر جنبه‌های زندگی مدرن، دست‌خوش دگرگونی‌های بسیاری شده است. این تحولات و پیشرفت‌ها گرچه توانسته در بهبود و ارتقای بهداشت و درمان جوامع و افزایش میانگین سن افراد و تقلیل مرگ و میر، خدمات ارزنده‌ای عرضه کند، اما در بسیاری نقاط نیز معرفت‌های دینی ما را با چالش‌های جدیدی در حوزه‌های کلامی، فقهی، حقوقی، اخلاقی، تاریخی و ... مواجه ساخته است و البته در این میان با توجه به سهم و نقش فقه در فرهنگ و تمدن اسلامی، مهم‌ترین و پرحجم‌ترین پرسش‌ها در این حوزه رُخ نمود. بی‌توجهی فقیهان به این پرسش‌ها، ما را با یکی از دو مشکل روبه‌رو خواهد ساخت:

الف) بیرون رفتن احکام فقهی از عرصه رفتار فردی و اجتماعی و پدید آمدن یک فضای سکولار - عرفی‌زده - عاری از رفتار دینی.

ب) در انزوا قرار گرفتن دین‌ورزان و ایجاد سردرگمی و بی‌هویتی در آنان. و صد البته که فقه اسلام که مدعی امکان رفتار دین‌مدارانه در دنیای معاصر است، نمی‌باید با بی‌تفاوتی در برابر این گونه مسائل و رویکردها، پیامدهای ویران‌گر آن را پذیرا گردد، از این‌رو بایسته است که فقیهان والامقام به ارائه راه کارهای علمی و در عین حال مطابق با نیازهای روزآمد بپردازند. این تلاش و نهضت علمی هر چند تا حدودی در مجامع علمی اهل سنت رونق یافته است، اما در حوزه‌ها و محافل علمی تشیع آن گونه که بایسته است مورد توجه واقع نشده است و این در حالی است که روند اکتشافات و دستاوردهای جدید علمی، همواره چندین گام جلوتر از تلاش‌های فقهی، در عرصه مباحث نوپیدا بوده است. تأکید بر دو نکته نیز از اهمیت برخوردار است:

۱- برخی از این پرسش‌ها جنبه شناختی داشته و باید با مطالعات و تحلیل‌هایی که غالباً بیرون فقهی هستند، پاسخ داده شوند و نادیده انگاشتن آنها موجب حرکت و دوران

در یک مدار بسته و منفعلانه برخورد کردن با تحولات جدید خواهد شد. البته این به معنای توقف و رکود در کاوش‌های فقهی که همواره باید برای تعیین بایسته‌های تکلیفی متدینان تداوم یابند، نیست.

۲- آنچه همواره در مطالعات مسائل مستحدثه در دوران ما بسیار نقش کلیدی و مهم یافته است، موضوع‌شناسی است، به گونه‌ای که شناخت و تجزیه و تحلیل دقیق و درست موضوع، گاهی به مراتب از حکم‌یابی آن، دشوارتر، طولانی‌تر و پُراهمیت‌تر است. متأسفانه یکی از کاستی‌هایی که در زمینه مسائل مستحدثه وجود دارد، کم‌توجهی به شناخت موضوعات آن است به اندازه‌ای که گاهی در اثر فقدان شناخت کافی، دقیق و علمی از موضوع، فتاوی‌ای عجیب یا غیر متناسب، صادر می‌شود. البته برخی از موضوعات پزشکی، روشن و شفاف‌اند و مباحث مربوط به آنها بیشتر جنبه حکمی دارد. به هر روی، فقیهان گرامی باید در تعاملی مستمر با پزشکان، متخصصان و دست‌اندرکاران مسائل بهداشت و درمان، به شناخت و دریافت همه جانبه موضوعات نوپیدا دست یازند.

مجموعه حاضر با هدف تحقق بایسته‌هایی که بدان اشارت رفت، در پاسخ به فراخوان و حرکت پسندیده‌ای که توسط دانشگاه علوم پزشکی مشهد تحت عنوان همایش دیدگاه‌های اسلام در پزشکی برگزار می‌گردد، فراهم آمد و امید است که آخرین نباشد. برخی از مباحثی که در کمیسیون‌های ویژه این همایش، مطرح شده از این قرار است:

پیوند اعضا و تشریح جسد

شبیه‌سازی (کلونینگ)

مرگ از روی ترحم (یوتانازی)

تلقیح مصنوعی و اهدای جنین به زوج‌های نابارور

سقط جنین

ازدواج در بیماری‌های مختلف

مسائل اختصاصی بانوان (دماء ثلاثه و ...)

بیماری‌های روانی و طیف اختلالات آن

مسائل دیات، حدود و قصاص

مرگ مغزی

دو جنسی‌ها

و ...

بسیار روشن است که پاسخ‌گویی به این مباحث، از عهده یک فرد یا یک مؤسسه خارج است و همیاری و مساعدت همه دست‌اندرکاران عرصه فقهات و پزشکی را می‌طلبد. گروه فقه دفتر تبلیغات اسلامی خراسان که بخشی از توان خود را در این مسیر وقف نموده، آمادگی این را دارد که مقالات، ایده‌ها، طرح‌های پژوهشی مرتبط با فقه پزشکی را دریافت و اقدام به انتشار آن بنماید.

در مجموعه فقه معاصر (۱) - که اینک در پیش روی دارید - چند مسأله از این مسائل، مورد بررسی و کاوش فقهی قرار گرفته است که عبارتند از:

- ۱- بررسی برخی از مباحث تلقیح مصنوعی
 - ۲- احکام فقهی فسخ نکاح با امراض مسری
 - ۳- نگاهی به مبانی فقهی کالبدشکافی
 - ۴- احکام فقهی سقط جنین و کنترل موالید
 - ۵- پیوند اعضا و احکام و نظریه‌ها درباره آن
- در خاتمه ضمن قدردانی از نویسندگان محترم این مجموعه و همه کسانی که ما را در تدوین آن یاری کرده‌اند، امیدواریم دفترهای بعدی آن نیز آماده انتشار گردد.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین

معاونت پژوهشی دفتر تبلیغات اسلامی خراسان رضوی